

POSUDOK OPONENTA

habilitačnej práce PaedDr.Márie Zahatňanskej PhD na tému: TRIVOSŤ V PRÁCI UČITEĽA

Aktuálnosť: Slovenská pedagogika hľadá už dlhé roky svoju tvár, koncepciu práce, svoje sústredenie na podstatné oblasti edukácie, aby sa zlepšili výsledky žiakov zaznamenané najmä v meraniach PISA, ale aj v iných evalvačných správach. Tvorivosť ako samostatná oblasť medzinárodného merania PISA sa dostáva do centra pozornosti až tohoto roku a v decembri by sme mali vedieť výsledky, ako sú na tom naši žiaci /deviataci/ v tvorivosti. To habilitantka pred rokom-dvoma nemohla vedieť, že tvorivosť nadobudne taký význam, že bude tvoriť samostatnú kapitolu úrovne kognitívnych funkcií a procesov, popri meraní čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti. Z uvedeného vyplýva jasný záver – práca o tvorivosti je vysoko aktuálna pre žiakov, učiteľov, školy, ekonomiku, spoločnosť, pre duševné zdravie najmä v časoch pandémie a vojny.

Posúdenie teoretickej časti práce:

Teoretická časť práce je štrukturovaná do troch capitol. Prvá analyzuje učiteľa v XXI. Storočí, druhá sa venuje tvorivosti v práci učiteľa - ide o nosnú teoretickú kapitolu a tretia kapitola teoretickej časti je venovaná tvorivosti vo výskumoch. Štruktúra celej habilitačnej práce má logické usporiadanie. Po teoretickej časti nasleduje empirická časť, ktorá opisuje uskutočnený výskum. Má klasickú výstavbu: ciele výskumu, metodologický postup v ktorom sú popísané metódy, vzorka, postup a štatistické spracovanie. Nasledujú výsledky a ich interpretácia a napokon sú to závery a odporúčania pre výskum, metodológiu a prax. Využila pritom bohatú odbornú literatúru domácu a zahraničnú. V prílohách sú uvedené použité metódy. V charakteristike učiteľskej profesie vychádza z myšlienok Hargreavesa, Kasáčovej, Průchu, Atkinsonovej, Kosovej, Tureka a ďalších významných autorov a tiež si všíma naše platen zákony, najmä zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch č.317/2009 Z.z. Zaujímavá je kapitola: Potreba tvorivej školy v dokumentoch, kde sú už zahrnuté aj dokumenty o kurikulárnej reforme, stratégii inklúzie, aj možnosti zapojenia pozitívnej psychológie do edukácie. Kvalitne je spracovaná časť: tvorivosť v práci učiteľa. Pri rozvíjaní tvorivosti u žiakov a postupoch učenia chýbalo uvedenie niektorých našich programov rozvoja tvorivosti /T. Kováč a iní/, ako aj významných zahraničných programov, napr. F. Williamsov program (str. 64 an). V stati o tvorivosti vo výskumoch spomína najmä našich významných autorov ako M. Jurčovou, E. Szobiovú, L. Ďuriča, P. Žáka a iných. Teoretická časť je kvalitne spracovaná, poskytuje základný prehľad signifikantných informácií z daných oblastí.

Posúdenie empirickej časti, vrátane formulácie cieľov:

Autorka zvolila kvantitatívny dizajn výskumu. Empirická časť práce má klasickú štruktúru. Autorka fomuluje cieľ a čiastkové ciele, vytvorila 4 hypotézy, formulovala problémy výskumu.

Cieľom práce bolo zistiť vedomosti a postoje učiteľov k tvorivosti a tiež to, či tvorivosť využívajú vo svojej práci, či tvorivo učia. Ide o zrozumiteľne formulovaný cieľ, závažný cieľ, ktorého splnenie by mohlo pomôcť ako v oblasti pokroku vedy, tak aj v oblasti zlepšenia prípravy učiteľov na svoju prácu, ale aj zlepšenie celoživotného vzdelávania.

V metodologickej časti predstavuje vzorku výskumu – ide o 300 pedagogických zamestnancov /PZ/ a metódy pomocou ktorých chcela naplniť cieľ výskumu. V práci použila tieto metódy skúmania výskumných problémov a overovania hypotéz: Dotazník IPOT, List adjektív osobnosti a Torrancov test WKOPAY. Skladba metód zodpovedá metodolgickým požiadavkám, lebo skúma ako postoje respondentov k tvorivosti, tak aj ich vlastnú percepciu

tvorivých kompetencií. Štatistické spracovanie údajov autorka postavila najmä na postupoch testovania významnosti rozdielov aritmetických priemerov a na korelácii jednotlivých faktorov. Interpretáciu výsledkov autorka urobila najprv podľa jednotlivých metód a následne zhrnula základné zistenia a odpovedala na riešenie hypotéz.

Analýza, rozsah, a úroveň dosiahnutých výsledkov

Dotazník IPOT sleduje dôležitú oblasť a to vedomosti učiteľov o tvorivosti, ich postoje k tvorivosti. Pokiaľ učiteľ nemá dostatok kvalitných vedomostí o tom čo to je tvorivosť a ako tvorivosť rozvíjať, nemôže zlepšovať tvorivosť žiakov. Autorka zistila, že ženy - učiteľky majú viac vedomostí o tvorivosti a lepšie postoje k tvorivosti ako muži. Z hľadiska dĺžky pedagogickej práce nezistila autorka rozdiely vo vedomostiach o tvorivosti, čo môže indikovať skutočnosť, že v priebehu praxe sa málo vzdelávali v oblasti kreatológie. V dotazníku IPOT pri sebaopisovaní tvorivosti autorka zistila, že väčšina respondentov sa cíti byť tvorivými, len okolo 20% žien a 5,7% mužov sa necíti byť tvorivými. Na strane 89 je pravdepodobne preklep, že 57 mužov uviedlo, že sú tvorivými, čo z celkového počtu mužov (74) nemôže byť 19%. Podobne je to na str. 90, kde sú údaje o tom, či by respondent chceli byť tvorivými – 73% žien by chcelo byť tvorivejšími ako sú, a takú odpoveď dalo 71 mužov, čo nie je ako je juvedené v texte 23,7%. Správne je, že zo 74 mužov učiteľ vyslovilo požiadavku, že chcú byť tvorivejšími až 71! Autorka zistila, že akéhokoľvek školenia o tvorivosti sa zúčastnilo len 3-4% respondentov! Vzhľadom na závažnosť tvorivosti ako najkomplexnejšie kognitívnej funkcie, je to veľmi nízky počet. Pozitívne je, že autorka uviedla aj názov kurzov tvorivosti a ich poriadateľov. Najvyšší záujem o vzdelávanie v oblasti tvorivosti prejavili učitelia stredných škôl. Cenné sú údaje o prekážkach tvorivej práce skúmaných učiteľov (str.97) a najmä ich interná lokalizácia (únava, lenivosť, nedôvera v seba, chýba motivácia, za tvorivosť býva človek trestaný, nemám na to čas a pod.).

V dotazníku Aká som osobnosť? (WKOPAY) ide o posúdenie osobnostných predpokladov k tvorivosti. Dobre premyslený dotazník autorov Torrance a Khatena zisťuje predpoklady osobnosti k tvorivosti v piatich oblastiach. Škoda, že autorka neuviedla komplexné data za každú oblasť predpokladov osobnosti k tvorivosti. Rovnako text v týchto častiach je pomerne neprehľadný, lebo pri interpretácii testu WKOPAY uviedla aj výsledky zo zaškrtávacieho listu ACL - adjektív check list. V tabuľke č. 15 na str.101 muži vyššie skórovali v ACL ako ženy, čo protirečí výsledku z WKOPAY - ako si tento rozpor autorka vysvetľuje? Podľa škôl učitelia sa nelíšili v sebaopisovaní tvorivosti v metóde ACL (tab.č.17). Oceňujem, že autorka v ďalšej analýze výsledkov urobila zisťovanie vzťahov medzi premennými pomocou výpočtu korelácii. Chýba informácia, ako sa rátali korelácie, podľa akého vzorca, autora. Kladom postupu autarky je, že pri koreláciách už zahrnula do analýzy všetkých päť faktorov z WKOPAY, ako aj ACL skóre a tiež index kreatívnej percepcie. Tak dostala maticu 7x7 faktorov, premenných. Správny a významný je záver autarky, že vzhľadom na pozitívne korelácie uvedených faktorov, nebolo potrebné používať aj WKOPAY aj ACL aj index kreatívnej percepcie, stačilo použiť napr. len ACL. Upozornil by som na tab.č. 18 a 19, kde najvyššie pozitívne korelácie sú v indexe kreatívnej percepcie, sú významne vyššie ako v ACL a ostatných premenných. Preto by bolo vhodné odporúčanie pracovať s CPI - Creative Perception Index skôr ako s ACL. V CPI vyšla vyššia tvorivosť u mužov ako u žien. Oceňujem porovnanie výsledkov respondentov z USA a na Slovensku - autorka konštatuje, že jej respondent dosiahli vo faktoroch WKOPAY mierne horšie výsledky ako vzorka v USA, ale rozdiely nie sú štatisticky významné. Osobitná analýza výsledkov ACL ukázala potvrdenie predchádzajúcich údajov o tom, že muži aj v tejto metóde sa ukázali tvorivejší ako ženy a najvyššie skóre bolo u učiteľov stredných škôl.

Výsledky habilitačnej práce a jej prínosy pre vedu a prax

Cieľ výskumu bol naplnený. Prvá hypotéza, ktorá predpokladala, že vedomosti skúmaných učiteľov o tvorivosti budú nedostatočné, sa potvrdila. Rovnako, že veľmi málo učiteľov prešlo nejakým

kurzom, seminárom, cvičením v tvorivosti. Druhá hypotéza predpokladala, že nebudú významné rozdiely vo vedomostiach o tvorivosti a jej uplatnení v škole medzi staršími a mladšími pedagogickými zamestnancami. Hypotéza sa potvrdila. Tretia hypotéza sa tiež potvrdila - autorka v nej predpokladala, že respondenti prejavia vysoký záujem o vzdelávanie v oblasti tvorivosti. V štvrtej hypotéze autorka predpokladala externú lokalizáciu prekážok v rozvoji tvorivosti skúmaných učiteľov. Hypotéza sa nepotvrdila. Vo vedomostnom teste - čo učiteľ vie o tvorivosti - sa ukázala nedostatočná znalosť o tvorivosti. Približne len 22 respondentov dosiahlo 18 bodov z 20 možných v teste vedomosti o tvorivosti! Uvedené skutočnosti majú významný vplyv pre vedu aj prax. Vo vedeckej oblasti odporúčania smerujú nielen k uskutočneniu podobných výskumov, ale ukazujú tiež na zmeny v pregraduálnom a postgraduálnom, celoživotnom vzdelávaní učiteľov. Odporúčania sú rozdelené pre teóriu, metodológiu a prax. Odporúčania presahujú rámec výskumných zistení, vychádzajú aj z teoretickej časti práce, ktorá bola adekvátne spracovaná.

Formálna úroveň práce - celkovo možno konštatovať dobrú formálnu úroveň spracovania Témy. Pri niektorých tabuľkách chýbal komentár identifikujúci skratky použité v tabuľkách. Jazyková úroveň je dobrá. V prílohách sú uvedené metódy, najmä pri dotazníku IPOT by bolo vhodné dodať, že dotazník možno použiť len so súhlasom autora.

Vyjadrenie k overeniu miery originality habilitačnej práce

Zvýšený index presahu textov je odrazom autocitácii autorky.

Pripomienky a otázky k obhajobe

Pripomienky: pokiaľ by chcela autorka prácu publikovať, odporúčam zjednodušiť vysvetľovanie štatistiky a dodať akým spôsobom sa rátali korelácie. Rovnako opraviť niektoré chyby vo výpočte percent /pozri text/. Odporúčam urobiť položkovú analýzu z dotazníka IPOT - kde najčastejšie chybné respondenti odpovedali.

Otázky:

1. Aký je názor autorky na zastúpenie požiadavky tvorivosti, tvorivo učiť a pod. v najnovších tzv. Proreformných materiáloch: Plán obnovy; kurikulárna reforma; inklúzia; programové vyhlásenie vlády a pod.
2. Akým postupom sa rátali korelácie ?
3. Kde a čím začať, aby sa tvorivosť stala súčasťou súčasnej edukácie žiakov a študentov na všetkých stupňoch školského systému ?

Záverečné hodnotenie habilitačnej práce

Záver: Odporúčam habilitačnú prácu PaedDr. Márie Zahatňanskej PhD k obhajobe.

Bratislava, 8.3.2022

Dr.h.c. prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc., v.r.